

КАМРАН ИСМАЈЫЛ

ДОҒМАЛАР АРАСЫНДА

(Повест вә һекајәләр)

ӨН СӨЗ

Кәңч насир Камран Исмајыл (Нәзирли) «Севки нағылы» (1991), «Чайкәнд һаггында һәгигәт» (1992) китабларынын мұәллифидир. Онын инкилис вә Америка әдәбијәтындан етдији бир сыра орижиналдан тәрчүмә нумунәләри дә Азәрбајжан охучуларына танышдыр.

«Доғмалар арасында» повести мұәллифин илк ири һәммли әсәридир.

Повестин орижинал јазы тәрзи, мұәллифин марағлы мұшаһидә габилитјәти, үстәкәл јашадығымыз вә әһәтә олундуғумуз һәјәтын, һәр күн растымыза чыхан мұхтәлиф характерли адамларын рәнкарәнк хисләтләри ит вә инсан мүнәсибәтләри фонунда чәсарәтлә, бәлкә дә сәмимитјәтлә ачығланыр, һејвани һиссләрин инсани һиссләри бәзән үстәләдији анлар мәһарәтлә тәсвир олунур. Мәсәлән, повестин бир јериндә тамам фәрәһсизлик вә борч ичиндә јашајан тәһна гоча Кәрим кишинин Чулбашы өлдүрмәк истәмәси сәһнәсинә нәзәр салағ:

«...Ит саһибини көрән кими јүјүрдү габағына, јемәк көзләјән ушағлар тәкин түклү бәдәнини гочанын ајағларына сүртдү. Бирдән гоча итин бөјрүнә мөһкәм бир тәпик илишдирди, гәфил зәрбәни көзләмәјән Чулбаш кәлләмајаллағ ашыб зинкләдәди, дикәлдди вә бәлкә дә һејрәтдән өз саһибинә бир-ики дәфә һүрдү. Гоча түфәнки итә тушлады. Әкәр тәтији дәрһал чәксәјди, дүнјанын ән мүдһиш өлүм сәһнәси баш верәчәкди вә бәлкә дә, дүнјада ән көзәл өлүм Чулбашын өлүмү олачағды...»

Адәтән бүтүн чанлы варлығлар тәһлүкә һисс едән кими һансы вәситәјлә олурса-олсун, мүтләг өзләрини мүдафиәјә чан атырлар. Бүтүн чанлы варлығлар үчүн јашамағ көзәлди. Амма повестдәки «дәш һасарлы һәјәтин тән ортасында Чулбаш үчүн анлашылмаз, һејрәтедиши анларда өлүм көзәл олмушду вә ит габағ пәнчәләрини чүтләшдириб узанмыш һалда башыны гојмушду торпаға, мәләк көзләрини дүз зилләмишди көзәл өлүмүн гоча лүләли кирдә дешикләринә. Билмәк олмурдү нә нијјәтлә зилләмишди, амма зилләмишди». «...вә Чулбаш бүтүн башға һејванларын тәбиш инстинкт ганунларынын әлгәжинә кедәрәк бу көзәл өлүмү мәрданә гаршыламаға һазырлашды...»

Камранын белә бәнзәтмәләриндә вә буна охшар сәһнәләриндә (һәм повестдә, һәм дә һекајәләриндә) марағлы чәһәт будур ки, о, әһвали-руһијјәни, психоложи вәзијјәтин өлчүсүнү вә һәддини дәғиг тута билир. вә мәнә белә кәлир ки, бу, һәм истә'дадын, һәм дә јазычы мэдәнијјәтинин мәһсулудур.

«Дәрд» һекајәсиндә һамынын үз чевирдији, адам сајмадығы гәбиргазан Ләтиф гоншу оғлунун тојунда дөјүләндән сонра үз тутур гәбирстанлығы. Вә башлајыр газдығы гәбирләрин башдашларындағы јазылары охумаға. Она елә кәлир ки, бүтүн өмрү боју јалныз јошыш адамлар үчүн гәбир газыб: «...гармончалан Ајдын, футболчу Муса, кәнд советинин сәдри Әли киши, милиционер Мирпаша...» вә буна кәрә өзүнә лә'һәт охујр. Өлүләрдән имдад көзләјир вә бу вахт

«ахшамкы ит кучүжү көзлөрүни зилләжир Ләтифә...» Ләтифин она кинајәли јахүд јарычидди «на вар, адам көрмәмисән?» суалы һекајәнин нөгтәсидир. һекајә елә бу суалла да битир.

Мүәллиф мүнәсибәтиндәки бу иронијаны һекајәнин үмуми овгаты доғрулдур, әсасландырыр. Вә илк бахышда арха плакда берилмиш ит образынын мәһарәтлә һекајәјә салынмасы онун дәјәрини вә маһијәтини артырыр.

Јери кәлмишкән Камран Исмајылын повест вә һекајәләриндә бир чәһәти гејд етмәјә билмәрәм. Бә'зән мүәллиф тез-тез сөһбәтин мәчрасыны дәјишир, ону дүшүндүрән, дәхли олмајан мәсәлгәлә тохунур, јери кәлдикчә учгар сәрһәд кәндиһин көздән узаг, көнүлдән ираг олмасындан, репрессия илләринин гара јелләринин бу кәндиһ үстүндән дә әсмәсиндән, кәнд чамаатынын ағыр күзәрәһндән, коммунист үсул-идарәсинин ејбәчәрликләриндән, һәтта гоншу өлкәдә—Иранда баш вермиш ингилабын сәрһәдин бу тајындакы әкс-сәдасындан да сөз ачыр. Һәм повестдә, һәм һекајәләрдә Камранын сәмиһи тәһкијәләрини бә'зән биз гара јумор, ришхәнд ифадәси кими гәбул едирик. Лакин бә'зи мәгамларда бу васитәләр «наһир ловғалығы»на чеврилир вә нәһиәтчилик характери дашыјыр. Әдәбијәтәһмызда бу чүр һаллар чохдур. Хүсүсән чаван нәслин нүмајәндәләрин «әдәби сүфрәси» бә'зән примитив вә садәләвһ фәлсәфә илә долу олур. Истәрдим ки, Камранын кәләчәк әсәрләриндә бу чүр фәлсәфәчилик вә гурулуғ олмасын. О, өз үзәриндә мөһкәм ишләмәлидир.

Иһанырам ки, Камран Исмајыл (Нәзирли) севилән вә охунан һасирләримиздән бири олачаг.

Камран Исмајылы биркә ишләдијимиз илләрдә јахшы танымышам. Ону нараһат едән мәсәләләрдән хәбәрдарам; һәр шејдән өнчә әдәби ите'дад саһиб олдуғуна иһанмышам. Јүксәк мәдәһијәтинә, иш габилитинә, инсани кејфијәтләринә бәләд олдуғча дәнә-дәнә дүшүнмүшәм: «Каш белә зијалыларымыз, белә достларымыз чох олајды...»

САБИР РҮСТӘМХАНЛЫ